

ŠIAME NUMERYJE:

**ANPD veiklą remia Europos Sąjungos fondai
Vorų ir blusų gyvenimo įdomybės
Bitė lietuvio laike**

TURINYS

V. Valinskienė	Miškų šeimininkui pasikeitus	2 psl.
VšĮ TC „Palūšė“ informacija	Palūšė – atgaiva norintiems žinoti	4 psl.
I. Čeponienė	Apie ANDP teikiamus ir vykdomus projektus	5 psl.

TAI ĮDOMU

A. Čeponis	Lietuvos vorai	5 psl.
A. Survilaitė	Klajokliškas mažosios blusos gyvenimas	6 psl.

VOLUNGĖ

E. Mudėnaitė	Bitė lietuvio laike	10 psl.
R. Šimkūnas	Bitės suartina žmones	11 psl.

KULTŪRINĖS VEIKLOS BARUOSE

I. Gruodienė	Parke atgimsta amatai	13 psl.
D. Savickaitė		

VERTA ŽINOTI

D. Kiminienė	Ažuolas	15 psl.
--------------	---------	---------

Miškų šeimininkui pasikeitus

Vanda Valinskienė

Miškai yra vyraujantis nacionalinio parko kraštovaizdžio elementas. Bendras jų plotas 26,79 tūkst.ha (arba 66% parko teritorijos).

1974 m. Lietuvos TSR Ministrų tarybos nutarimu, įsteigus Lietuvos TSR nacionalinį parką, parko teritorijoje esančių miškų valdytojai ir naudotojai buvo tuometinis Ignalinos miškų ūkis.

Atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę 1990 m., vadovaujantis Lietuvos Respublikos Miškų ūkio ministro 1990 05 15 įsakymu Nr. 44 parko teritorijoje buvusių miškų valdymo ir naudojimo teisė nacionalinio parko teritorijoje buvo perduota Lietuvos nacionalinio parko administracijai. Keturiolika metų miškuose šeimininkavo pats parkas. Tačiau paskutiniaisiais metais vis dažniau pasigirdavo įvairių minčių dėl nacionalinio parko miškų perdavimo urėdijai. Štai Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktorė Rūta Baškytė, atsakydama į žurnalo „Mūsų girios“ redaktoriaus A. Berželionio klausimus (2004 m. vasaris „Mūsų girios“ Nr.2 (670)) teigė, kad nacionalinių parkų miškų perdavimas miškų urėdijoms – logiškas ir subrendęs žingsnis. Pasak R.Baškytės ūkinis nacionalinių parkų modelis buvo pasiūlytas dar sovietmečio sąlygomis, kai miškų ūkiai ir nacionaliniai parkai priklausė skirtingoms

ministerijoms ir vyravo valstybinė nuosavybė. Direkcijoms turėjo būti perduoti ne tik miškai ir vandens telkiniai, bet ir žemės ūkio naudmenos. Tačiau tai tapo neįgyvendinama, iš esmės pasikeitus ekonominei - socialinei situacijai. Vykstant žemės reformai ne tik didžioji dalis žemės ūkio naudmenų Nacionalinių parkų teritorijose, bet ir didelė dalis miškų ir net vandenų pateko į privačią nuosavybę. Trūkstant lėšų miškų priežiūrai, yra tikslinga atsisiųkyti ankstesnio parkų modelio ir Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos nacionalinių parkų, bei Trakų istorinio nacionalinio parko miškus perduoti urėdijoms.

2004 m. kovo 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.223, „Dėl Aukštaitijos, Dzūkijos, Žemaitijos nacionalinių parkų ir Trakų istorinio nacionalinio parko teritorijose esančių valstybinės reikšmės miškų suteikimo valdyti patikėjimo teise“, „siekiant

Nukelta į 3 psl.

Miškų šeimininkui pasikeitus

Atkelta iš 2 psl.

užtikrinti tvarų ir suderintą nacionalinių parkų miškų tvarkymą, pagerinti šių miškų priežiūrą ir apsaugą“, Aukštaitijos nacionalinio parko valstybinės reikšmės miškai (9158,8 ha) nuo 2004 m. balandžio 1 d. patikėjimo teise buvo perduoti valdyti Ignalinos miškų urėdijai.

2004 m. lapkričio 3 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.1370 buvo patikslintas valstybinės reikšmės miškų plotas Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje, kadangi miškų perdavimo metu prie valstybinės reikšmės miškų dar buvo prijungti nuosavybės atstatymui skirti miškų plotai Utenos ir Švenčionių rajonuose, į kuriuos nuosavybės atstatymui nebuvo pretendentų, ekologiniu ir rekreaciniu požiūriu vertingos teritorijos ir miško parkai, kurie pagal Lietuvos Respublikos Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamą turtą atkūrimo įstatymą yra valstybės išperkami. Dabar valstybinės reikšmės miškai užima 10,64 tūkst. ha plotą.

2004 m. pradžioje Aukštaitijos nacionaliniame parke buvo 10,4 tūkst. ha nuosavybės teisių atstatymui rezervuotų miškų. 2005 m. šių miškų plotas sumažėjo, į dalį šių miškų plotų buvo atstatyta nuosavybė, kita dalis, kaip jau minėta, buvo priskirti prie valstybinės reikšmės miškų. 2005 m. sausio 1 d. pagal VI „Registrų centras“ duomenis Auk-

štaitijos Nacionalinio parko teritorijoje buvo 8.65 tūkst. ha nuosavybės teisių atstatymui skirtų (privatizuotinių) ir 7,5 tūkst ha privačių miškų.

Minėtame Vyriausybės nutarime dėl miškų perdavimo neįvardinta, kas privatizuotinais miškais turi rūpintis. Todėl 2004 m. kovo 29 d. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-148, siekiant užtikrinti miškų, skirtų nuosavybės teisių atkūrimui priežiūrą, priešgaisrinę ir sanitarinę

miškų apsaugą, nuo 2004 m. balandžio 1 d. šių miškų priežiūra Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje buvo perduota Ignalinos miškų urėdijai, o valdytoja pagal 1996 m. kovo 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr.340 „Dėl valstybinės žemės naudojimo ir valdymo teisės suteikimo Aukštaitijos nacionalinio parko direkcijai“ liko ANP direkcija kol miškas bus sugrąžintas privatinėn nuosavybėn natūra arba

ekvivalentine natūra ir apskirties viršininkas priims sprendimą dėl nuosavybės atstatymo.

Teko girdėti kai kurių vietinių gyventojų kalbas, kad perdavus miškus Ignalinos miškų urėdijai „miškai parkui nepriklauso ir jie... gali daryti ką nori“. Iš tikrųjų tiek Ignalinos miškų urėdijos, tiek fizinių asmenų vykdoma ūkininė veikla negali prieštarauti Saugomų teritorijų įstatymui, saugomų teritorijų planavimo dokumentams, nuostatomis ir veiklos juose reglamentams.

Kaip papildomi saugikliai Nacionalinio parko miškų projektų bei įvairių miško tvarkymo taisyklių bei kitų norminių aktų laikymuisi kontroliuoti, miškų kirtimo ir priežiūros darbų su miškų urėdija suderinimui, kad nebūtų padaryta klaidų ir nenukentėtų įvairiais požiūriais vertingi medynai direkcijoje liko dirbti 3 specialistai. Šešiolika buvusių nacionalinio parko miškininkų (girininkų, girininkų pavaduotojų ir eigulių) perėjo dirbti į Ignalinos miškų urėdiją.

Daug diskusijų, ginčų būta dėl valstybinių miškų perdavimo, abejota, ar urėdija sugebės geriau prižiūrėti nacionalinio parko valstybinius miškus. Tačiau laikas nestovi vietoje, nuo miškų perdavimo prabėgo jau metai, didelių nesusipratimų su miškų urėdija nebuvo. Galime tik pasidžiaugti ypač gražiai pradėtomis tvarkyti valstybiniuose miškuose esančiomis poilsiavietėmis ir stovyklavietėmis. O visa kita patodys gyvenimas...

Palūšė – atgaiva norintiems žinoti

Žodis Palūšė dažniausiai sukelia vasaros malonumų asociacijas. Dažniau čia apsilankantiems būrius žmonių įprasta matyti tik šiltuoju metų laiku. Todėl nenuostabu, kad sausio septintosios popietę daugelis tik gūžčiojo pečiais klausinėdami vienas kito - kas čia vyksta, kad mašinų stovėjimo aikštelė pilna automobilių, kad visas pirmasis administracinio pastato aukštas kvepia kava ir aidi džiugiais balsais. Kiek įsitempę, bet džiugiesiu švytinčiais veidais VŠĮ turizmo centro „Palūšė“ darbuotojai išdidžiai atsakinėjo, kad tai jie šiandien sukvietė tiek daug žmonių, nes pristato regiono bendruomenei pirmą savo itin reikšmingą projektą. Vykdytos registracijos dokumentai parodė, kad konferencijoje dalyvavo per penkiasdešimt projekto veiklomis suinteresuotų asmenų.

Šį projektą centras teikė Paramos Fondui Europos Socialinio Fondo Agentūrai 2002 PHARE Ekonominė ir socialinė sanglauda Lietuvoje subsidijų programai „Pristaikymas prie kintančių rinkos sąlygų ir naujų gebėjimų skatinimas“. Projektą finansuoja Europos Sąjungos ir Lietuvos Nacionalinis biudžetas. Projekto esmė atspindi pavadinimas „Ignalinos regiono turizmo sektorius smulkaus ir vidutinio verslo ir restruktūrizuojamų įmonių darbo išteklių kokybės gerinimas, įgūdžių tobulinimas ir verslumo ugdymas“. Projektą įgyvendina viešoji įstaiga turizmo centras „Palūšė“. Turizmo centras „Palūšė“ projekto veikloms įgyvendinti talkon pasikvietė keletą partnerių: Utenos kolegiją, Aukštaitijos NP direkciją ir VŠĮ Utenos regiono plėtros agentūrą.

Projekto įgyvendinimą stebės priežiūros komitetas. Į priežiūros komiteto sudėtį įeina visų partnerių atstovai (Utenos kolegijos direktorė Vida Stasiulionienė, ANPD lankytojų centro vedėjas Linas Stanaitis, VŠĮ Utenos regiono plėtros agentūros direktorė Jolita Umbrasienė) bei išorės ekspertai iš Ignalinos darbo

biržos, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos (konsultantė Aldona Bagdonienė, vyriausiasis specialistas Kastytis Gedminas).

Konferencijoje susirinkusius partnerius, priežiūros komiteto narius ir dalyvius sveikino Turizmo centro „Palūšė“ direktorius Juozas Radzevičius, ją tęsdama turizmo centro „Palūšė“ vadybininkė, o taip pat ir šio projekto koordinatore Kristina Čeponienė minėjo, kad kiekvienas projekto partneris turi griežtai apibrėžtas funkcijas. Pavyzdžiui, Utenos kolegijos dėstytojų kolektyvas rengia ir išdėsto naujas mokymo programas. Dėstymas nebus vien teorinis – klausytojai turės galimybę įgyti ir praktinių įgūdžių. Utenos kolegijos darbuotoja Vyta Kaušylienė susirinkusiesiems išsamiai pristatė, kokių dalykų paskaitas privalės išklausti būsimieji gidai, siekdami gauti Valstybinio turizmo departamento patvirtintus pažymėjimus, pristatė kitas mokymo programas. Ponia V. Kaušylienė sulaukė daug klausimų, nes bene aktualesiausi visiems pasirodė galimybė mokytis gido darbo paslapčių: mat didžioji dalis susirinkusiųjų buvo kaimo turizmo versle besisukantys žmonės. Būtent jie realiausiai suvokia kokia paklausī ši paslauga. Deja, numatyta paruošti tik 10 gidų... Tai grupė, kuriai teks apie išklaustytus dalykus atsiskaityti baigiamuoju darbu. Ir atranka į šią grupę daug griežtesnė – būtinas aukštasis išsilavinimas. Kad ir kaip būtų gaila, salėje tokių buvo ne tiek jau daug... Ne mažiau populiarios buvo ir kitos mokymų grupės: „Ekoturizmo organizavimas“ ir „Kulinarinio paveldo idėja ir jos įgyvendinimas maitinimo versle“. Dešimčiai ANP ir turizmo centro „Palūšė“ darbuotojų bus sudaryta galimybė išmokyti naudotis išigyta geoinformacine duomenų baze bei programine įranga. Tai įgalins ruošti įvairias schemas ir žemėlapius, sukurs dvi darbo vietas.

VŠĮ Utenos regiono plėtros agentūra projekte atlieka konsul-

tanto vaidmenį. Jos gebėjimų ir patirties įgyvendinant ES finansuojamus projektus regione dar nieks negali pralenkti.

Dar ilgokai po konferencijos dalyviai šurmuliavo salėje. Vieni su kitais tarėsi kokią čia mokslą pasirinkti protingiausia (juk šiais laikais nemokamai gauti žinių, įgyti naujo darbo įgūdžių beveik neįmanoma), daugelis svarstė galimybę dalyvauti keliose mokymo programose. Visų dalyvavusiųjų buvo prašyta preliminariai nurodyti, kokiose mokymo grupėse jie pageidautų dalyvauti, o kitą savaitę informaciją patikslinti ir pateikti savo gyvenimo aprašymus bei kitus reikalingus dokumentus. Projekto koordinatore K. Čeponienė po konferencijos džiaugėsi, kad beveik visos mokymo grupės buvo suformuotos jau pirmo susitikimo metu. Ji mano, kad toks šio projekto populiarumas ne atsitiktinis. Pirmiausia, tai lyg ir labai graži IAE VIR programos finansuoto projekto „Kelionių vadovų ruošimas ir teisės organizuoti keliones suteikimas perkvalifikuojant Ignalinos atominės elektrinės regiono bedarbius ir kompetencijos turinčius asmenis“ tąsa (jame buvo ruošiami kelionių vadovai). Be to, žmonės jau apsiprato su tuo, kad turizmo centras ne tik vieta poilsiui, bet ir įstaiga ruošianti žmones kokybiškai turizmo verslo plėtrai regione. Turizmo centro „Palūšė“ direktoriaus Juozo Radzevičiaus manymu, centre jau mokėsi ir besimokantys žmonės turėtų burtis į atskirą verslo struktūrą, reklamuoti savo teikiamas paslaugas tiek regiono, tiek respublikos erdvėse. Jų paslaugos šiandien reikalingos ir pačiam turizmo centrui, ir Aukštaitijos nacionalinio parko lankytojų centrui, ir visoms kitoms svečius priiminėjančioms turizmo įstaigoms. Dabar įsitvirtinus besiplečiančioje turizmo rinkoje, galima tikėtis sėkmingų verslo rezultatų, gero, patrauklaus turizmo regiono įvaizdžio sukūrimo.

Projekto vykdymo darbo grupės informacija

APIE ANPD TEIKIAMUS IR VYKDOMUS PROJEKTUS

Irena Čeponienė

Kiekvienais metais kinta Lietuvos gyventojų poreikiai. Kintant gyventojų mentalitetui atsiranda noras susipažinti ir su artimiausia kultūrine – istorine šalies praeitimi, geriau pažinti gamtą ir jos vystymosi dėsnius. Poilsiaujantieji nori savo laisvalaikį praleisti kokybiškai, įdomiai, atraktyviai. Daug įdomių objektų yra Aukštaitijos nacionaliniame parke. Dalis jų paruošta eksponavimui, dalį dar dengia laiko atneštos dulkės ir kvieste kviečia jas nubraukti. Tvarkant objektus, skirtus reikliai lankytojo akiai, reikalingi nemaži pinigai. Ruošiant juos pateikti atsilankiusiųjų teismui, būtina pasinaudoti Europos Sąjungos fondų teikiama pagalba.

Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija per pastarąjį laikotarpį rengė paraiškas arba buvo partneriais jas teikiant keliems projektams.

Vienas pirmųjų didesnių laimėjimų – PHARE 2002 projektas „Ginučių vandens malūno rekonstrukcija“. Paramos suma – 100 tūkst. eurų. Vykdamas šį projektą, bus atlikta Ginučių vandens malūno gyvenamosios dalies rekonstrukcija ir parengtas projektas muziejinės ekspozicijos pertvarkymui.

Parko teritorijoje, kuri yra Švenčionių rajono ribose, yra labai daug kultūros paveldo objektų, kurie nėra parengti lankymui. Švenčionių rajono savivaldybė paraiškė projektą „Švenčionių rajono turizmo objektų techninių projektų parengimas“. Nacionalinio parko direkcija yra šio projekto partneris. Projekto paramos suma – 72 tūkst. eurų. Projekto vykdymo metu numatoma parengti techninius projektus Rėkučių gynybinio pylimo ir Kretuonų polinės gyvenvietės rekonstrukcijai, dviračių trasoms, apžvalgos bokštui ant Lygumų kalno.

Parko direkcija kartu su Ignalinos rajono savivaldybe dalyvauja projekto „Techninio projekto Aukštaitijos dviračių žiedas“ vykdyme. Tai PHARE 2002 projektas, kurį teikė ir laimėjo Utenos apskrities viršininko administracija. Paramos suma 100 tūkst. eurų.

Kaip projekto vykdymo partneris ANP direkcija dalyvauja VšĮ turizmo centro „Palūšė“ vykdomo PHARE 2002 projekto veiklose „Žmonių išteklių plėtos programos Ignalinos regiono turizmo sektoriaus smulkaus ir vidutinio verslo bei restruktūrizuojamų įmonių darbo išteklių kokybės gerinimas, įgūdžių tobulinimas ir verslumo ugdymas“. Vykdamas šį projektą, ruošiami gidai, ekoturizmo organizatoriai, mokoma pristatyti kulinarinį paveldą.

Balandžio 1 d. pateikta ir pirmoji paraiška ES Struktūrinių fondų paramai gauti. Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija – paraiškovas ir partneris – VšĮ turizmo centras „Palūšė“ pateikė paraišką „Palūšės turizmo centro viešosios infrastruktūros plėtra“. Būna laukiama paraiškos vertinimo rezultatų ir tikėtis, kad bus skirta lėšų Palūšės turizmo centro pertvarkymui.

TAI ĮDOMU

Lietuvos vorai

Vorai žmoniją domino nuo senų senovės, tačiau tik visai neseniai šie keisti nariuotakojai susilaukė didelio gamtininkų dėmesio. Pirmieji duomenys apie Lietuvos vorų rūšis buvo skelbti 1918 m. Dabar pasaulyje žinoma apie 37000 vorų rūšių, Lietuvoje turėtų gyventi apie 570 vorų rūšių. Vorus galime aptikti beveik visur: tiek sausumoje, tiek pelkėje, arti žmogaus būstų ir juose. Neišeidami iš namų galime susipažinti su dešimčia rūšių.

Vorai – sausumos gyventojai ir tik kelios rūšys susijusios su vandeniu. Dauguma jų daro netaisyklingą voratinklį. Vienas iš tokių „audėjų“ yra kambarinis voras. Tai iki 3 cm (ištiestomis kojomis) gyvūnėlis, vis dažniau sutinkamas jo giminaitis kurio ilgis siekia iki 50 mm. Vorai naudingas gyvūnas, jų mėgstamiausias maistas – musės, tarakonai. Maitinasi grobiu, kurį patys sumedžioja, o keletas rūšių sugeba pasivogti didesnių vorų sugautą grobį. Dauguma pasaulio vorų minta kitais nariuotakojais, dažniausiai vabzdžiais ar nedideliais šimtakojais. Vorai pradeda konstruoti voratinklį ir naudoti jį grobio gaudymui tik kai atšilus atsiranda skraidantys vabzdžiai. Kol jų nebūna vorai grobį gaudo bėgiodami ar tykodami pro šalį einančio grobio. Primityvūs vorai, kurių tropikuose galima

rasti ir šiandien, gyvena urveliuose ir grobį dažniausiai gaudė naktį. Vorai turi didelę įtaką vabzdžių populiacijos gausumui. Apskaičiuota, kad viename miško medyje yra nuo 80 iki 500 vorų individų, o per metus vorai sunaikina apie 200 kg vabzdžių, iš kurių 40 - 45 rūšys yra žalingos miškui.

Vorus mėgsta paukščiai, varliagyviai, žuvis, ropliai ir net kai kurie vabzdžiai. Juos ėda net rupūžės. Kai kurie parazitiniai plėviasparniai deda savo kiaušinius į voro kokonus. Lietuvoje visi vorai yra visiškai nepavojingi. Voratinklinį šilką, iš kurio daromas voratinklis, gamina voratinklinės liaukos, kurios yra pilvelyje. Voras kryžiuotis turi septynių rūšių liaukas. Įvairios liaukos gamina skirtingas šilko rūšis, skirtas specifinėms tinklo dalims pagaminti, grobiui suvynioti, kiaušinių kokonų gamybai. Dalis liaukų išskiria lipnią medžiagą, kuria padengiami gaudomieji siūlai. Vėpimo karpūčių viršūnėse yra mikroskopiniai vėpimo vamzdeliai, kurie išskiria vieną šilko giją. Jų yra labai daug, voratinklio siūlas gali būti iki 45 m ilgio, storis 2-4 mikronai. Stipri vieno milimetro skersmens gija gali išlaikyti iki 250 kg. To paties tinklo gijos yra labai skirtingos. Vienos storos, kitos purios, trečios lipnios, jas dengia klijai,

Nukelta į 6 psl.

Lietuvos vorai

Atkelta iš 5 psl.

prie kurių prilimpa vabzdžiai. Vorai tinklą daro užpakalinių kojų pagalba, iš šilko jie pina ne tik gaudykles, bet ir slėptuves, jų pagalba keliauja pavėjui ir taip plinta.

Vorų kryžiuočių Lietuvoje yra net 26 rūšys (pasaulyje apie 2500). Atskirų rūšių tinklai skiriasi ne tik savo dydžiu, bet ir skirtingu spindulių skaičiumi ir jų išsidėstymu. Voratinklius jie daro tarp medžių ir šakų. Voras tūno galva žemyn, dažniausiai tinklo viduryje - ten siūlai nelipnūs. Nuo voratinklio atsiskiria signalinis siūlas – jį sujudina į tinklus papuolęs grobis ir taip praneša, kad „patiekalas“ laukia vartotojo.

Krabvorai – tinklo nedaro, jų pasaulyje apie 1600, Lietuvoje tik 14 rūšių. Šių vorų judėjimas primena krabų: jie vaikšto į šonus ir atgal. Tai - tykotojai. Jų slepiamoji spalva panaši į aplinką ar augalo žiedus, kur ir tyko grobio. Lietuvos pievose sutinkami ir žiedvorai. Šie vorai tinklų nedaro. Grobį pasigauna lėtai, sėlindami. Nusitakę akimirksniu čiumpa į tvirtomis kojomis. Suleidžia nuodus, kurie tokie veiksmingi, kad net bitės ir kamanės nesugeba pasprukti.

Vienas gražiausių ir didžiausių Lietuvos vorų – plūdvoris, kuris gyvena prie vandens telkinių ar šlapiose pievose. Šis voras yra iki 2 cm dydžio (neskaitant kojų).

Plūdvoriai klaidingai vadinami vandeniniais vorais. Tikrasis vandėninis voras yra tolimas plūdvorio giminaitis, kuris beveik niekad nepalieką vandens telkinio. Plūdvoris bėgioja vandens paviršiumi.

Kilus pavojui voras su prilipusiu prie kūno oro burbulu paneria po vandeniu. Maitinasi vabzdžiais, įkritusiais į vandenį.

Voras sidabriukas – tikrasis vandėninis oras. Vienintelis žinomas voras prisitaikęs pastoviai gyventi po vandeniu. Šis voras retsykiais iškyla į paviršių, tačiau į sausumą neišlipa niekada. Kūnas apaugęs plaukeliais tarp kurių, vorui panirus, susilaiko oras. Tai sudaro įspūdį, kad voras yra sidabrinės spalvos. Sidabriukas vandenyje stato „oro pilis“ – varpo pavidalo tinklus, kuriuose susilaiko jo atneštas oras. Jame jis ėda maistą, suka kokoną į kurį deda kiaušinius.

Dar viena svarbi vorų grupė – vorai šokliai. Šie vorai panašūs į vabalus ir skruzdėles.

Šie vorai judrūs, greitai, aktyvūs - ypač saulėtomis vasaros dienomis. Gyvena ant augalų, žolėje, ant žemės, tvorų, namų sienų, akmenų. Dauguma vorų turi aštuonias akis. Šokliavoriai – geriausiai matantys vorai, gebantys skirti spalvas ir įvairias daiktų formas (kvadratus, apskritimus, trikampius). Žmonės - smalsuoliai, todėl neatsispyrė pagundai paragauti vorų. Sako, kad keturdėmio kryžiuočio kojos tenkina lepų gurmanų skonį ir yra ne ką blogesnės nei sraigės ar varlių šlaunelės.

*Pagal internetinę spaudą paruošė
A. Čeponis*

Klajokliškas mažosios blusos gyvenimas

„Žemė – vabzdžių planeta“. Tokiu pavadinimu buvo sukurtas vienas fantastinis siaubo filmas, kuris mums, naiviems žmogeliams, atskleidė žiaurią tiesą, kas yra tikrieji šios žemės šeimininkai.

Gamta vabzdžiuose ikūnijo daugiausia gyvybės formų ir sukūrė nesuskaičiuojamas jų gretas. Galime tikrai žavėtis Didžiojo Kūrėjo išmone bei kūrybine galia, bet bandyti Jį pranokti vargu ar kam

pavyks. „Kūrybingi“ siaubo filmų kūrėjai, vis dažniau ir dažniau, naudojami ne savo fantazijos lobynais, o šešiakojais „gamtiniais ištekliais“ - vabzdžiais. Juk padidinus bet koki vabzdį iki dramblio dydžio gaunamas stulbinantis efektas. Žiūrovai aiškioja ir krūpčioja iš siaubo, nes negali patikėti, kad jų mylima boružėlė septyntaškė gali būti panaši..., deja,

Nukelta į 7 psl.

Klajokliškas mažosios blusos gyvenimas

Atkelta iš 6 psl.

ne tik į mažą braškę. Kita vertus, vorui, tarakonui ar šiaip kokiam gyviui, kuris neatitinka žmogaus sukurto, estetizuoto gamtos įvaizdžio, net nereikia būti „drambliu“, kad priverstų mus, lyg kokius avinus, iš siaubo pasipurtyti. Ilgus šimtmečius mūsų nuobodžią kasdienybę, vabzdžiai „pajvairindavo“ sunkiomis ligomis bei kitomis negandomis, kol, galiausiai, visoms žmonių kartoms jie sugebėjo įskiepyti gilų baimės jausmą, kuris dar ir šiandieną valdo mūsų protus.

Laimei ar ne, bet gamta labai įvairialypė ir visai nepaiso žmogaus norų. Joje skraido ne tik drugeliai, žydi gėlės ir gyvena stirniukai Bembiai. Čia knibždėte knibžda kur kas ekscentriškesnių gyvių ir įvairių parazitų, kurių vienintelis tikslas (bent mums taip atrodo) – kenkti žmonių giminei. Vienas iš jų – blusa, kuri be didelio vargo gražų ir ramų žmogaus gyvenimą gali paversti pragaru pranokstančiu baisiausią siaubo filmą.

Pasaulyje yra žinoma daugiau kaip 1000 rūšių blusų; Lietuvoje – tik 15. Blusa (*Aphaniptera*) – tai besparnis ektoparazitas (graikų kalba ektos – išorinis), gyvenantis šiltakraujų gyvūnų kūno dangoje (kailyje, plunksnose, rūbuose) ir mintantis savo šemininko krauju. Dėl šios savybės iš pažiūros juokinga ir nekalta blusa pateko į juodžiausių baisiausių parazitų sąrašą, bet apie tai vėliau. Pradžioje iš arčiau pažvelkime į šį mažą vabzdį.

Blusos gana archaiški (senoviniai) vabzdžiai. Jos nušokavo ilgą ir sudėtingą evoliucijos kelią kol tapo tikromis blusomis. Manoma, kad blusų protėviai turėjo sparnus ir gyveno kur kas padoriau nei šiuolaikiniai jų palikuonys. Kada ir kas išvedė blusą iš „doros“ kelio neaišku. Matyt, didysis virsmas įvyko tuomet, kai Žemėje išsivystė visiškai nauja gyvūnų grupė – šiltakraujai padarai (paukščiai ir žinduoliai). Atvėrusi naujos ekologinės nišos duris, evoliucija pasirūpino, kad, pagal visus gamtos dėsnius, gera vieta ilgai tuščia nebūtų. Į parazitus „persikvalifikavę“ blusų protėviai užtikrino ramią ir sočią savo palikuonių ateitį, tačiau sumokėjo savotišką mokesť – prarado sparnus.

Prieš 40 milijonų metų žemėje gyvenusios blusos jau beveik niekuo nesiskyrė nuo šiuolaikinių savo gentainių. Tai patvirtina blusų inkluzai (intarpai) rasti gintare.

IŠVAIZDA. Daugumai žmonių, blusa tėra tik mažas, juodas taškelis, kuris, kol bandai jį prispausti, spėja isteriškai pašokti ir dingti iš akių. Norint geriau įsižiūrėti į blusą reikia apsiginkluoti ne tik kantrybe, bet ir padidinamuoju stiklu – lupa, nes šis gyvis dažniausiai būna vos 3 – 5 mm dydžio.

Blusa yra labai stipriai chitinizuotas (turintis tvirtą išorinį skeletą) vabzdys. Jos kūnas aptakus ir tru-

putį suspaustas iš šonų, todėl lengvai juda tankiu kailiu arba gausiomis rūbų klostėmis. Blusa neturi nei plono „kaklo“, atskiriančio galvą nuo kūno, nei plono „liemens“, skiriančio krūtinę nuo pilvelio, kaip kiti vabzdžiai. Visos kūno išaugos, išsikišimai ar kiti nelygumai, kurie kliudytų judėti tankiame kailyje, yra nudailinti ir suapvalinti. Tvirti, atgal nukreipti, šereliai ir spygliukai (ktenidijos), išsidėstę skersinėmis eilėmis, ir galingi kojų nagai yra stipri atrama veržiantis per tankmę pirmyn. Į eldiją panaši blusos kakta lengvai praskiria pūkus – tarytum laivo nosis rėžtų bangas. Vabzdžio straubliukas, pritaikytas durti ir siurbti, yra nukreiptas įstrižai atgalios. Trumpos ir plačios antenos paslėptos specialiose ildubose, esančiose galvos šonuose. Blusos akutės – labai mažos ir ji beveik nieko nemato. Ji net neskiria žmogaus nuo medžio stuobrio. Manoma, kad ir judesius blusa suvokia labai miglotai. Erdvėje vabzdys orientuojasi naudodamasis specialiomis uodžiamosiomis ląstelėmis, kurios yra antenose. Apie blusos jutimo organus mokslas žino labai mažai.

Vabzdžių pasaulyje blusa garsėja kaip puiki šuolininkė. Dvi užpakalinės blusos kojos – labai gerai išvystytos. Būtent jomis blusa sugeba taip puikiai spriegti. Jos šuolis į aukštį siekia apie 20 cm, o į tolį virš 30 cm. Atrodytų, kad tai nėra jau tiek daug, bet jei suaugęs žmogus ryžtųsi pakartoti šio vabzdžio rezultatą, tai, turint galvoje jo kūno dydį bei proporcijas, jam tektų nušokti apie du šimtus metrų į viršų ir maždaug tris šimtus metrų į tolį. Abejoju ar bent vienas iš mūsų gali įsivaizduoti kokia jėga turi būti sukoncentruota ir išlaisvinta tokio šuolio metu, kad jis šimtą kartų viršytų kūno ilgį. Blusos ir žmogaus kūno ir kojos ilgių santykis beveik vienodas, todėl ji tarsi ir neturi jokių fizinių privalumų.

Kai kurių tyrinėtojų duomenimis, blusa šoka galva į viršų, o dėl pilvelyje esančio svorio centro kiekvienas vabzdžio šuolis ore vainikuojamas nepriekaištingos technikos salto (kūlversčiu per galvą). Taigi, blusa ne tik šuolių čempionė, bet ir puiki akrobatė.

GYVENIMAS. Kada ir kaip prasideda klajokliškas mažosios blusos gyvenimas? Blusos, kaip ir dauguma vabzdžių, nėra itin rūpestingi tėvai. Kailyje arba tarp rūbo klosčių gyvenančios patelės apvaisintus kiaušinėlius tiesiog išmėto kur pakliuvo. Ar jie pateks į tinkamą aplinką – lemia tik atsitiktinumas. Blusų jaunikliai geriausiai vystosi ant gyvenamųjų patalpų grindų. Pilni dulkių grindų plyšiai, kilimai ir visokios pynės, dembliai, prastai išluoti kampai ir įtrūkimai senuose balduose, tai – blusų lervų „darželiai“, kuriuose jos leidžia savo vaikystės dienas.

Nukelta į 8 psl.

Klajokliškas mažosios blusos gyvenimas

Atkelta iš 7 psl.

Maždaug per penkias paras iš išmėtytų kiaušinėlių išsiritą lervutės. Jos būna iki 5 mm ilgio, kirmėliškos išvaizdos, baltos spalvos, aklos ir bekojės, tačiau labai judrios. Vienintelis jų gyvenimo tikslas – gerai įmisti ir kuo greičiau užaugti, kad taptų suaugusiu kraujasiurbiu vabzdžiu (imago). Blusų lervos maistui nėra išrankios. Mėgstamiausias jų patiekalas – įvairios pūvančios organinės liekanos bei kūno pleiskanos, kurių susiranda dulkėse. Kai kurių rūšių lervutės negalėtų toliau vystytis, jeigu neparagautų suaugusių blusų ekskrementų (išmatų), nes juose yra labai vertingo baltyminio produkto – nesuvirškinto gyvūnų arba žmogaus kraujo. Sotus ir greitai augantis „kūdikėlis“ turi kelis kartus

nertis iš savo seno rūbo, kad sparčiai storėjantis kūnelis visada gerai jaustųsi ir nebūtų varžomas išaugtų „marškinėlių“. Jau po keturiolikos dienų lervutė gali virsti lėliuke. Tuomet ji ilsisi savo pačios nusipintame voratinkliniame kokone, lyg šilakaverpio drugelis. Pamatyti lėliukę beveik neįmanoma, nes ji būna aplipusi mažomis šiukšlių ir dulkių dalelėmis tarp kurių ir guli.

Esant palankioms aplinkos sąlygoms, po vienos ar dviejų savaičių, iš kokono į pasaulį „išeina“ jauna, bet dar lytiškai nesubrendusi blusa. Kad vystymosi procesas būtų sėkmingai pabaigtas, išsiritusiam vabzdžiui, nepriklausomai nuo jo lyties, reikia susirasti auką ir pasimaitinti. Tik prisisiurbusi kraujo jaunoji blusa pasiekia lytinę brandą ir tampa lygiateise savo populiacijos nare. Toks ilgas ir sudėtingas vabzdžio vystymasis – vadinamas pilna metamorfoze.

Jau žinome, kad abiejų lyčių blusos vienodai trokšta kraujo, tačiau nėra žinoma kaip jos susiranda ir pasirenka savo auką. Yra įvairių svarstymų apie blusų jutiminę sistemą. Vieni mokslininkai mano, kad jos junta arti esančio padaro šilumą, kiti, kad jaučia oro virpesius sukeltus judančio kūno. Gali būti, kad joms padeda ir uoslė, nes kitaip būtų sunku paaiškinti, kodėl vienus nelaimėlius į savo racioną jos įtraukia dažniau nei kitus. Atlikti eksperimentai atskleidžia įdomių detalių apie blusų skonio subtilybės. Pasirodo, kad yra žmo-

nių, kuriuos blusos kur kas mieliau kanda nei kitus, tačiau pastarieji yra žymiai jautresni jų nuodams. Blusos įkandimo vietą ima niežėti: taip pasireiškia nuodų poveikis. Seilių kiekis, kurį blusa suleidžia dūrio vietoje, yra toks menkas, kad net sunku įsivaizduoti: ne daugiau kaip keturios šimtatūkstantosios kubinio milimetro dalys. Norint surinkti masę, prilygstančią normaliam vandens lašui, savo seilių porciją turėtų atiduoti daugiau kaip pusantro milijono blusų. Tai leidžia įvertinti, jų nuodų stiprumą: ko gero vieno vienintelio lašelio pakaktų, kad pusė Lietuvos gyventojų pradėtų inirtingai kasytis.

GYVENIMO LINKSMYBĖS. Lytiškai subrendęs vabzdys gali poruotis. Susitikti savo „gyvenimo meilę“ nėra taip paprasta kai esi vos 3 mm dydžio ir tupi šuns kailyje...

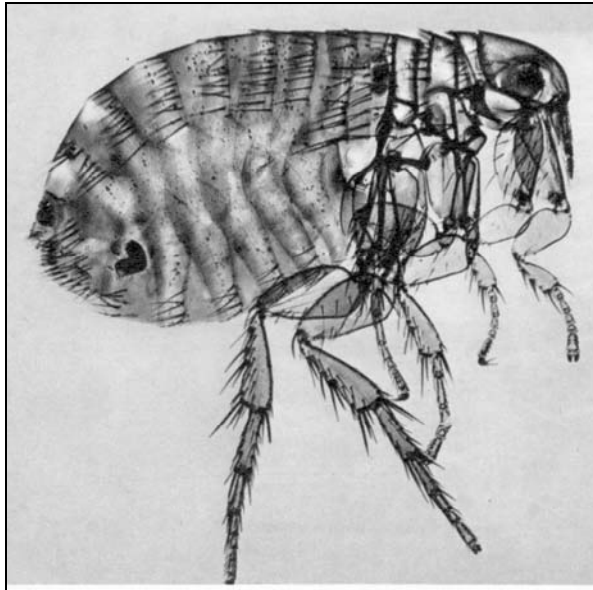
Vargšei blusai nepadės joks pažinčių klubas.

Prie užpakalinių blusos kojų pagrindo styro mažyčiai kieti dygliukai, kuriais braukiant per pilvelio užkarpas išgaunamas garsas. Tokiais „muzikos instrumentais“ groja svirpliai, žiogai ir kiti vabzdžiai. Šiuos garsus mes gerai pažįstame ir labai dažnai su malonumu jų klausomės. Apie blusos muzikinį talentą turbūt dar niekas nėra girdėjęs. Jos instrumentas toks miniatiūrinis, o skleidžiamas garsas toks tylus ir aukštas, kad, norint jį išgirsti, reikia turėti blusos „ausį“.

Kol kas dar niekam nepavyko pasiklausyti ar įrašyti blusų dainavimo, bet zoologai neabejoja, kad blusos gali skleisti tam tikrus garsus ir taip susirasti viena kitą. Įsivaizduokite savo mielą augintinį, iš kurio kailio sklinda ilgesingų blusų serenadų kakofonija... Gal ir gerai, kad mes jų negirdim.

IŠLIKIMAS. Blusos, kaip ir dauguma kitų parazitų, yra labai gyvybingos. Šio vabzdžio sparčiam vystymuisi reikalingos optimalios aplinkos sąlygos: drėgmė (50 - 90 %), temperatūra (13 - 32°) ir maistas. Labai retai kada Motinėle Gamta yra nusiteikusi visus šiuos „reikalavimus“ patenkinti. Dažniausiai Ji savo tvarinius palieka likimo valioje, o šie jau patys sukasi kaip išmano.

Nukelta į 9 psl.

Klajokliškas mažosios blusos gyvenimas

Atkelta iš 8 psl.

Mokslininkai yra užfiksavę keletą įdomių faktų apie blusų sugebėjimą išlikti ir prisitaikyti prie nepalankių aplinkos sąlygų. Nors blusų patelės nėra rūpestingos motinos, tačiau jos labai apdairios ir visada pasiruošusios padėti žymiai daugiau kiaušinėlių nei kiti vabzdžiai parazitai, pvz.: utėlės ir erkės per gyvenimą padeda tik apie 100 kiaušinėlių, o blusos nuo 500 iki 1000. Nustatyta, kad vienai suaugusiai blusiai tenka devynios besivystančios formos (kiaušinėlis, lervutė arba lėliukė).

Neįtikėtina ištvermę blusos demonstruoja ir tada, kai reikia susirasti savo „maitintoją“. Dažnokai joms tenka gerokai pabadauti kol pasitaiko tinkama proga. Per tą laiką tarsi sustoja vabzdžio vystymasis, todėl pailgėja jo gyvenimo trukmė. Esant palankioms vystymosi sąlygoms blusos patelė išgyvena iki dviejų metų, o pasninkavęs vabzdys dvigubai ilgiau. Kad blusai netektų ilgai badmiriauti, iš lėliukės ji stengiasi išsiristi tik tuomet, kai arti jos yra koks nors gyvas šil-takraujis padaras. Lėliukė jaučia šalia esančių kūnų skleidžiamas vibracijas ir tuo pasinaudoja. Jeigu arti nėra nei gyvos dvasios, lėliukės vystymasis sulėtėja ir gali trukti net kelis metus. Gausios palikuonių gretos ir didelė jų ištvermė garantuoja blusų išlikimą.

IVAIOVĖ. Niekas nesistebi, kad entomologai gaudo drugius, bet jeigu rimtas žmogus, pasiryžęs tarnauti mokslui, iš viso pasaulio pradėtų rinkti blusas, tai šis jo polinkis galėtų pasirodyti mažų mažiausiai keistas. Vis dėlto panašios kolekcijos yra labai vertingos ir reikalingos. Blusos, kaip ir drugiai, yra labai skirtingų rūšių, o jų pažinimas dažnai pasitarnauja mokslui.

Paprastam žmogui visai nerūpi blusų įvairovė, tačiau jų skoniui mes tikrai neliukam abejingi. Galime tik džiaugtis, kad didžioji dalis šių mažų kraujasiurbių parazitų, net „mirtinai“ išbadėjusių, niekada nesusiviliuos žmogaus krauju. Jie kur kas mieliau pasirinks kitą žinduolį arba kokį vargšą paukštelį. Pavyzdžiui: stambi blusa (iki 5 - 6 mm dydžio) kamuoja tik smulkutį žinduolį – kirstuką arba kurmį. Šikšnosparniai, triušiai, balandžiai, vištos, ežiai ir dar daug kitų padarų turi nuosavų blusų, kurios žmogui nėra pavojingos. Tačiau kai kurios blusų rūšys nėra labai išrankios savo šeiminingams ir mielai juos keičia. Taip elgiasi ir žmoginė blusa. Ji dažnai keliauja aplankydamą mielus mūsų augintinius – šunis, kates, žiurkėnus ir kitus neįtin mielus įnamius, pvz.: peles. Kartais į tokius „žygius“ išsiruošia ir žiurkinė blusa, taip nulemdama žmogaus dalią. Dabar atversime patį gėdingiausią blusos gyvenimo puslapį.

MARAS. Troškimas pažinti įvairias gyvybės formas padėjo išvelgti šimtų rūšių blusų skirtumus ir atrasti bei suprasti vienos iš jų rūstaus maro platintojos vaidmenį, tai – žiurkinė blusa (*Xenopsylla cheopis*). Maras yra sunki žmogaus ir kitų gyvūnų infekcinė liga. Ją sukelia *Pasteurella pestis* rūšies bakterijos. Maro infekcijos šaltinis – sergantys graužikai (pelės, žiurkės). Todėl žiurkinė blusa, kuri nėra išranki šeiminingumui, yra ypač pavojinga žmogui.

Blusos skrandyje maro bakterijos dauginasi ir sudaro mikrobinių kamštį, kuris gali išlikti ilgiau nei vieną mėnesį. Kai įkanda užsikrėtusi blusa, liga perduodama aukai, nes įkandimo metu vabzdys maro bakterijas tiesiog „atpila“ į dūrio vietą ir infekcija patenka į kraują. Kol maru serga vien tik žiurkės, tai mažai ką jaudina. Tačiau nuo maro kritus daugeliui žiurkių, blusos ima badauti. Tada jos, ieškomos maisto, ateina pas žmones. Masinis žiurkių maras visada kelia didelį pavojų ir yra baisių epidemijų pranašas. Susirgus maru lieka labai mažai galimybių išgyti. Nuo jo žūsta ir graužikai, ir žmonės.

Jau prieš mūsų erą maras buvo žinomos Sirijoje ir Egipte, o viduramžių Europoje siautėjusios pačios baisiausios šios ligos epidemijos nusinešė milijonus žmonių gyvybių. Europa neteko beveik pusės savo gyventojų. Per Lietuvą taip pat ne kartą ėjo maro giltinė su savo dalgiu. Epidemijos kildavo karų, neprieklausius ir bado metu, kai pablogėdavo žmonių gyvenimo sąlygos. Netgi šiais klestinčios medicinos ir antibiotikų amžiaus laikais pasitaiko maro protrūkių, tik tokie židiniai dabar yra labai sparčiai likviduojami. Galėtume džiaugtis, tačiau jei maro bakterija mutuotų ir taptų atspari dabartinių antibiotikų poveikiui, per pasaulį vėl nuvilnytų nevaldoma šios baisios ligos banga. Juk bakterijos, žiurkės ir blusos, skurdas ir pats žmogus niekur nedingo.

Maža ir juokinga blusa pateko į juodžiausią baisiausių parazitų sąrašą, numarino milijonus žmonių ir tūkstančius metų kankino visus kieno gyslomis tekėjo „šiltas“ kraujas. Ji, kaip ir kiekvienas gamtos tvarinys, buvo ir yra verta mūsų dėmesio bei susižavėjimo. Prisiminkime skurdžius gūdžių viduramžių miestelėnus, kurie kvatodamiesi spoksodavo į blusų cirką, jį aprašiusius rusų rašytojus, nepakartojamą Č. Čaplina ir jo garsiąją dresiruotą blusą nebyliajame kine ir kt.. Manau, kad pasiskaitę apie šį Dievo sukurtą vabzdį, geriau suprasite ir, regis, tokį beprasmį tautos palinkėjimą: „Ramių Jums blusų“. Jis yra itin geranoriškas.

Asta Survilaitė

VOLUNGĖ

Bitė lietuvio laike

Vos savaitei likus iki vasario antrosios į Aukštaitijos nacionalinio parko direkciją nuo Lietuvos dainų karalienės Veronikos Povilionienės atskriejo džiugi ir įpareigojanti žinia – esate kviečiami į Vilniaus Mokytojų namus susitikti su miesto bendruomene. Aukštaitijos nacionalinio parko direktoriaus pavaduotoja Irena Čeponienė, kultūrologė Dalia Savickaitė, specialistės Vanda Valinskienė, Jūratė Gimževskienė, Alvyda Ulozienė, Irena Šimonienė ir Senovinės bitininkystės muziejaus vedėjas Bronius Kazlas supažindino sostinės gyventojus su įstaiigos veikla ir pakvietė vasarą apsilankyti mūsų kraštuose. Mokytojų namuose svečių iš Aukštaitijos laukė žinoma ir populiari dainų atlikėja, išradinga Mokytojų namų renginių organizatorė Veronika Pavilionienė, LR kultūros ministerijos vyr. specialistė tverečėnė Irena Seliukaitė, etnologė Gražina Kadžytė, publicistas Leonardas Grudzinskas, Ignalinos krašto išeiviai ir didžiulis būrys vilniečių.

Muzikantų duetas

Veronika, apžvelgusi gausiai išdėliotus eksponatus - literatūrą, medų ir jo produktus bei žvalius mūsų krašto muzikantus, - žodį suteikė vienam iš jų. Linkmeniškis, dabar vilnietis, solidaus amžiaus armonikininkas Gediminas Giriūnas be kita ko pasakė grojant „peterburgska“ armonika. Gediminas didžiuojasi savo bendraminčiu ignaliniu, nuolat jį kviečiančiu muzikuoti, neleidžiančiu nurimti jaunesniosios kartos atstovų, grojančių cimbolais, Kazimieru Blaževičiumi. Jiedu smagiai linksmino vilniečius.

Nuo smaragdu kvepiančių pušynų

Dalia Savickaitė, perėmusi iš V. Pavilionienės vadovavimo gaires, tuokart sostinės žmonėms priminė, kad esame iš ryčiausio Lietuvos krašto. Ten, kur plyti tyriausias dangus, smaragdu kvepiantys pušynai, ežerų melis – laimė gyventi. Ji kvietė ne tik pasklaidyti išdėliotą literatūrą, bet ir atvažiuoti pakeliauti Aukštaitijos nacionalinio parko takais, aplankyti bitučių nubučiuotus Stripeikių sodžiaus žiedelius. Juolab, kad ANP pernai iškilmin-

gai šventė savo gyvavimo 30-metį, o Senovinės bitininkystės muziejus – dviejų dešimčių veiklos sukaktį.

Muziejaus gimimas

Parko direktoriaus pavaduotoja, aistringa ekskursijų vedėja ir žinovė Irena Čeponienė, nesitikėjo taip gausiai vilniečius susirinksiant. Renginio metu ji išdėstė trumputę bitininkavimo mūsų krašte istoriją, papasakojo apie pirmuosius muziejaus kūrimosi metus. Irena kilnojo įvairių bitininkystės inventorių, rakandus, kuriuos vilniečiai

jausmai keliauninkų širdyse neabejotinai „pražydins“ baltos lelijos, esančios Ignalinos herbe, žiedą, o atsiradusius rūpesčius ir nerimą, ištrpins parkiečių šypsenos.

Bičiulis ir bičiuolis

Veronika, berods, bijojo, kad dievulis rūšiai nebaustų. Todėl kartu su didžiuliu žiūrovų ir dalyvių „choru“, profesionalioji dainininkė, lyg auką dievams, iš visos širdies traukė dainą apie bitutes. Žemietis, geranoriškas parko darbuotojų draugas docentas Romualdas Šimkūnas pasidžiaugė, kad vienintelis Lietuvoje Senovės bitinin-

matė pirmąsyk ir nuosekliai apie juos pasakojo. Prieš dvidešimt metų ANP nusipirko Stripeikių kaime mažą trobelytę, bitininkas Bronius Kazlas nešė daiktą po daikto. Sukaupė jų tiek, jog nebetilpo į vieną statinį. Tuomet nenuorama Bronius sumanė ekspoziciją plėsti. Išdėstė ją ant dviejų vaizdingų kalvų, esančių muziejaus teritorijoje. Vietos tautodailininkas Teofilis Patiejūnas išdrožė įvairių įvairiausių skulptūrų ir neįprastų avilių. Vos atvykusius lankytojus dabar pasitinka didinga ažuolinė senovės lietuvių bičių Dievo Babilo skulptūra, kurios „burnoje“ skraido darbštuolės bitutės. Kitoje Tauragnos upelio pusėje tikėjimo dvasia alsuojanti muziejaus dalis. Irenos nuomone, muziejuje patirti

kystės muziejus puikuoja jį tėviškėlėje. Romualdas jame ne tik dažnas svečias, bet ir puikus jo žinovas, daugelio publikacijų autorius. Docentas tąkart prašė nepainioti dviejų žodžių – bičiulis ir bičiuolis. Bičiulis – draugas, o bičiuolis – susibičiuliavęs per bites. Atsakydamas į klausimą ar medus vaistas, ar maistas, juokavo: „Aš į medų žvelgiu, kaip į gerai nusi-teikusią moterį“. Docentas pažėrė karčią nūdienos tiesą, klausdamas: ar mes šiame laikmetyje skrendame paskui bitę, ar paskui mėšlavabalį? Iškopinėjus medų susėsti gražiai prie stalo ir tik persižegnojus juo vaišintis, be pavydo šnekučiuotis, linkėti gero – tai bitininkavimo etikos taisyklės“.

Nukelta į 11 psl.

Bitė lietuvio laike

Atkelta iš 10 psl.

Mokykimės bitučių darbštumo

R. Šimkūno kolega mokslų daktaras Juozas Lapienis nemanė šventėje pasisakyti, bet jį, kalbėdamas apie bitininkavimo etiką, išprovokavo Romualdas. Pasak Juozo, žmogus, mylintis bites, negali būti piktas: nuo agresyvaus pabėgtų visas jų spiečius. Matydamas salikėje tiek šviesių veidų, bitinėliais ir bitutėmis juos vadino. „Juk Dievo sukurti vabzdėliai tarpusavyje susikalbėti moka, o mūsų valdžios vyrai ne visada. Tad etikos reikėtų pasimokyti iš bitučių“, - samprotavo J. Lapienis.

Bitininkystė ne tik medus

ANPD darbuotojai, ruošdamiesi šiam renginiui norėjo kuo plačiau bitininkystės temą pristatyti, todėl į pagalbą pasikvietė ir šiuolaikinio bitininkystės verslo atstovus. Vienos didžiausių Lietuvoje gamybinės - prekybinės bitininkystės firmos uždarošios akcinės bendrovės „Bičių korys“ atstovas, kalbėdamas pabrėžė, kad jų bendrovė superka, fasuoja bei realizuoja palankiausiomis kainomis lietuviškos kilmės medų, žiedadulkes, pikį, bičių duonelę. Jie palaiko ryšius su Lenkijos, Čekijos, Ukrainos, Rusijos bitininkystės įmonėmis. Tad verta neužmiršti, kad bitininkystė ne tik

medus. Tai pavasariu žydintys, o rudenį derliumi lūžtantys sodai, įvairiaspalviai aviliai su niekuomet netinginaujančiomis bitutėmis. Pastarųjų produktai - tikra atgaiva sielai ir kūnui. Juk lietuviai šimtmečiais mylėjo bites ir naudojosi jų surinktomis gėrybėmis.

Mažųjų dailininkų dovanos parkui

Renginio metu veikė medaus ir jo produktų mugė, kurioje dalyvavo ir mūsiškis Voldemaras Ašmėga. Renginuką labai papuošė Vilniaus Mokytojų namų Dailės studijos auklėtiniai. Jie renginio metu noriai piešė pasirinktus bitininkystės įrankius. Tąkart juos vertino Vilniaus publika. Susirinkusiems kiekvienas rodė savo kūrinėlius, kuriuos padovanojo Aukštaitijos nacionaliniam parkui. Dabar jie eksponuojami ANPD direkcijos foje, o vėliau iškeliausi į Stripeikius. ANPD darbuotojai šventės organizatorei Veronikai įteikė dailininkės Irenos Šimonienės nutapytą paveikslą „Palūšės bažnyčia“. Veronika parkui - žiemos speiguose pražydušį kaktusiuką, savo dainų kompaktus ir padėką, kuria parkiečiai labai didžiuojasi.

Yra Vilnius, ir yra Lietuva

Linksmymėms pasibaigus, medaus ragavimo fone, štai ką pasakojo lietuvių literatūros ir tautosakos insti-

tuto etnologė, laidos „Va, tai tau“ vedėja, populiarioji Gražina Kadžytė. Matydama salėje nemažai mokslininkų ir žemiečių, darė išvadą, kad miškai tvirtai sujungia kaimynus. Pasak Gražinos, regis, tada nebelieka ribų tarp unikalių, ežerais nusagstytų Aukštaitijos kampelių. Didžiulė laimė, kad čia esantis Aukštaitijos nacionalinis parkas apriboja negailestingą žemės raikymo procedūrą, o taip pat sustabdo į autentiškų kaimų pašonę besibraunančius mūrinukus su cementiniais aptvarais. Reiktų nepamiršti, kad žmogaus dvasia susijusi su kraštovaizdžiu, turėtume į tai orientuotis. Trumpiau sakant, miškas - ayslas. G. Kadžytė išsakė J. Basanavičiaus premijos laureato, dailėtyrininko, profesoriaus Vytenio Rimkaus frazę: „Yra Vilnius, ir yra Lietuva“. Du skirtingi objektai nesusisiekiama, nes besisukdami namų rutinoje, politikos grūstyje, laiko tėkmėje nebesuspejame pasižvalgyti, kas mūsų Lietuvėlėje yra gražaus. Sveikintinas įvykis, ANP Senovinės bitininkystės muziejaus su visom įdomybėm „perkėlimas“ Vilniun. Didmiesčio gyventojai patyrė atgaivą ir mano, jog provincijos žmonės juos kartais praauga.

Elena Mudėnaitė

Bitės suartina šeimas

Tauragnų krašte žmonės, susietus bitininkystės ryšiais, vadina bičiuoliais. Seniau Ažvinčių girios kaimeliuose (Vyžiuose, Daunoriuose, Šeimatyje, Varniškėse, Stripeikuose) tokių žmonių buvo daug. Ir mano tėvai turėjo apie dešimtį varšuvinių ir dadano avilių (kelmų). Močiutė (mamos mama, išgyvenusi virš šimto metų) Monika Žilėnienė bitininkavo kaladiniuose aviliuose. Įdomiausia, kad ji neturėjo tokių, regis, būtiniausių daiktų kaip sietelis veidui uždengti ar dūminės. Atrodė, kad jos aviliuose medaus susikaupia tiek, kiek pas kitą - molio. Valgyk kiek nori - kad ir pilna burna.

Atminty išliko medaus ko-

pinėjimo darbai, spiečių gaudymas ir susėmimas, avilių ir gaudyklių darymas, bičiuolių pasiūnekėjimai prie medaus uzbono (ąsočio) ir virdulio, kurio turinys lydėdavo vieną kitą stikliuką tetervino ašarų liežuviams pasmailinti. Iš nuoširdžių postringavimų sužinojau, kad ne tik arklys ar šuo, bet ir bitė nekenčia girto žmogaus, veja juos iš savo valdų. Bitės nujaučia ir piktavali, o jų skriaudėjas anksčiau ar vėliau neišvengia atsakomybės. Pagal bičių elgesį galima nuspėti, kokia bus žiema ar ateinanti diena. Bitės, esą, negyvena pas tinginį, girtuoklį, garbėtrošką, sukčių, vagį, melagį, neištikimą, keikūną, gobšuolį, piktą, Dievo

nebijantį, uždarytą nuodėmių nelaisvėje žmogų. Gyvenime labai svarbu paskui ką skrisi: bitę ar mėšlavabalį. Nuo to priklauso, kur pateksi.

Prisiminęs tuos nuoširdžius pasikalbėjimus, šviesias ir išmincingas mintis, atviravimą, šiandien galiu tik stebėtis, kad tuomet kaimo žmonės, nors ir nelengvai gyvendami, nesiveldavo į kaimynų apkalbas, beprasmius dūsavimus, politiką, kaip sakoma - nemalė mėšlo. Užtekdamas šnekų vis paglostant pražilusias galvas. Tų šnekų apie bitininkavimą, ūkių reikalus, gyvenimiškąjį patyrimą, pasidalijimų patirtimi kaip užsidirbti litą nesurašysi ir į jaučio odą... Bičiuoliai vienas kitam patikėdavo ir sielos skausmus. Tai

Nukelta į 12 psl.

Bitės suartina šeimas

Atkelta iš 11 psl.

didis pasitikėjimas, nes ne kiekvienas gali pasikliauti ieškodamas gydytojo sielai: tokio, kuris nesijuoks, nepasmerks, o supras, užjaus, padės, patars... Paguostas vėl gali tikėtis, kad visa kas gera – ateity... Bičiuliolio reikšmingumo nepervertinsi. Mano tėvas savo brolių Juozapą vadindavo ne vardu, o bičiuliu. Visi reikalai ir pasiūlymams tarp jų pasibaigdavo klausimu: „Kaip tavo bitės?“. Medaus kopinėjimo metu, žiūrėk, ateina dėdė Juozapas, nešdamas sunkų korį. Jį lydėdavo pulkelis bičių. Kai trobos durys užsidarydavo, kieme likdavo tik bitės ir katinas...

Pamenu, Stalino laikais turto surašinėtojai kasmet registruodami žmones, gyvulius, paukščius tupeinėdavo ir apie avilius: klausydavo, kurie iš jų „gyvi“ po žiemos ir priklausančios apmokestinimui. Vėliau visus gyventojus suvarė į kolūkius, kasmet mažėjo bičių šeimų, jas globojančių bičiulių.

Pokario metais speiguotą viduržiemį plėšikaujantys gretimų kaimų vyrai apvertė ant sniego avilį ir išsinešė keletą korių. Tėvai pažino mėnesienos apšviestus niekadėjus ir kalbėjo apie juos ryte. Mes - vaikai, išplepėjome. Vakare turėjome daug sielvarto, kai vagys vėl atėjo ir kuolu išskulė langą, grąšino įmesią granatą... Mamos patarti užlipome ant pečiaus ir bliaudami ten kiutojome.

Kai mes visi trys berniokai ūgtelėjome, tėvai leisdavo dalyvauti pro namus praskrendančių spiečių gaudyme. Per mūsų kiemą, lyg paukščiai per Ventės Ragą, praskridavo išsispietusios kaimynų bitės. „Danguje“ pamatę „debesėlių“ griebdavome lazdas, kažkuo primenančias grėbliukočius ir „vanodavome“ lentinio klijavimo sienas. Tam tiko ir skambiai aidintis traktoriaus motoro cilindras. Garsai nuskriedavo net į už kilometro esantį kaimą. Manau, kad mums pasisekdavo bites apgauti ir šios, matyt pagalvojusios, kad ateina lietus su perkūnija, leisdavo žemyn ir susispiestas sode, dažniausiai obelų viršūnėse. Mano pirmieji gamtotyrimai stebėjimai ir šiandien leidžia sakyti, kad bitės nemėgo mano gimtinės

alksnynų, nes niekad nenusileisdavo į jį. Susispietusias bites tėvas susemdavo atsinešęs ilgas kopėčias. Susemtas bites uždarydavo parai ir pavalgydindavo. Dažniausiai tokios pabėgėlės „prigyldavo“.

Esu laimingas Žemės ūkio akademijoje klausęs akademiko Jono Kriščiūno bitininkystės paskaitų. Jos buvo tarsi tąsa tų pokalbių, kuriuos girdėjau gimtajame kaime, tik jau turėjo mokslinį pagrindą. Mažai kas bepasiliko galvoje iš tų studijų, tik vieno negaliu pamiršti – kaip akademikas pasakodavo apie bitininkų bendravimą, o prisiminęs pokario plėšikavimus, nusišluostydavo išriedėjusią asarą.

Ar verta dėl to skaudžiai geliančio vabzdžio nerimauti – kitas pagaltotų. Tik kai skaitai storą bitininkystės knygą, pajunti, kaip žmogus prisitaiko prie bičių igimtų savybių. Prisitaiko, o ne diktuoja. „Jis globoja ir tvarko bičių gyvenimą taip, kad jam būtų patogų tarp bičių šeiminkauti, kad galėtų gauti daugiau naudos, bet bičių pagrindinių gyvenimo dėsnių nekeičia, jų igimtų savybių neslopina, jų igimtos gyvenimo tvarkos neardo...“ (J.Kriščiūnas. Bitininkystė. V.,1954).

Jautrius mūsų krašto gyventojų santykius su bitėmis ir jų tarpusavio bendravimą per bitininkystės prizmę nušvietė Laura Piškinaitė – Kazlauskienė knygoje „Bitininkystė Lietuvoje“ (V.1995). Pratarmėje ji prisipažįsta, kad ši knyga „bitininkystėje susižavėjusio asmens pastangos atkreipti dėmesį į veiklą tų Lietuvos žmonių, kuriems bitės buvo, yra ir bus ne vien materialinės naudos, bet ir dvasinio peno šaltinis“. Šioje knygoje daug įstabių minčių, bet bene labiausiai įsiminė ši: „Suoleliai, ant kurių rymo garbūs seneliai bitininkai. Ne aviliais jie ten grožisi, ne pilkais vabzdžiais. Ir žiūri jie ne kūno, bet sielos akimis. Tuomet bitės ima jiems nešti tai, ką labiausiai žmonės vertina. Ne gardų valgį, bet kažką dar svarbesnio ir reikšmingesnio – žmogaus vertės supratimą. Jau vienas ar du kelmeliai, pastatyti matomoje vietoje, byloja praeiviui apie sodybos šeiminko dvasines savybes...“.

Kai tėvai išėjo Anapilin ir aš pabandžiau bitininkauti – ne kiekvienam duota. Persivežiau pora avilių prie Vilniaus į kolektyvinį sodą, bet, pasirodo, esu labai alergiškas jų nuodams... Dėl vieno įkandimo teko net ligoninėje dėl savo gyvybės kovoti. Avilius padovanojau bičiuliui Vilniaus universiteto docentui Jurgui Stašaičiui. Knygas apie bitininkystę ir penkiasdešimties metų „Mūsų sodų“ žurnalus nuvežiau į Senovinės bitininkystės muziejų Stripeikiuose.

Po daugelio metų, važiuodamas į Tėviškę pro Patauragnę gyvenančių Jurgelevičių namus (pas juos gyvenau mokydamasis aštuonmetėje), užsukau paieškoti paauglystės prisiminimų, pasiteirauti, kaip jie gyvena, ką veikia. Šeiminkė ant stalo padėjo šviežių sūrį ir didelį dubenį medaus. Alfonsas apgailestavo, kad pats visą amžių nenaudojęs svaigalų, neturi degtinėlių sveičiui pavaišinti. Tiek to, juokaudamas atsakiau, svarbu, kad medaus prisivalgysiu. Apie skanęstą sunešusias biteles su vaišingais šeiminkais galėjau kalbėtis tiek, kiek sugeba šnekučiuotis susėdę medžiotojai ar meškeriotojai.

Kur beinu, kur bevažiuoju savo mieloje gimtinėje – visur matau sodybose mažus namelius iš kurių išskrenda ir į juos sugrįžta darbščiosios bitės. Vienas sau maštau, bendrakeleiviui sakau: čia gyvena geri žmonės. Taip sakydamas neklausiu savęs, kodėl ši mintis atėjo į galvą, nes ji turi reikšmę ir prasmę.

Aš – ne bitininkas, tačiau bičiulių turiu. Gamtininkas Saliamonas Paltanavičius prieš trisdešimt metų apsilankė mano tėviškėje – Vyžių kaime ir pranešė, kad prie Utenio ežero kabančiame inkile, skirtame antims, apsigyveno bitės. Iš ten Utenykščio ežeru, Būkos upe parsisyrėmė. Kitas bičiulis, jau minėtasis docentas J. Stašaitis – mat jam dėl savo alergijos bičių nuodams, kuriai prasidėjus pasidarau it sniego senis, atidaviau bites net iš gimtųjų vietų pargabentas.

Negaliu nei patvirtinti nei paneigti, kad medus yra maistas ar vaistas. Nesu jo iki šiolei persivalgęs ir į medų žvelgiu, kaip į simpatiškos, gerai nusiteikusios moters akis.

Dr. Romualdas Šimkūnas

KULTŪRINĖS VEIKLOS BARUOSE

Parke atgimsta amatai

Praeitą vasarą norintiems išmokti pynimo amato nebereikėjo važiuoti į Dzūkijos nacionalinį parką - mūsiškis, Aukštaitijos nacionalinis parkas priglaudė ir mokančius, ir pradedančiuosius. Penkerių metų ignaliniečių pynėjų patirtis įgyta svetur, atiskleidę jų gabumai šiam verslui, galėtų būti gyvas, nuolatos demonstruojamas amatas turistų pamėgtame mūsų krašte.

Su tokiomis mintimis bei naujomis idėjomis kas norėjo rinkosi prie Dringio ežero į dviejų dienų Pynimo stovyklą. Viskas gamtoje: ir medžiagos, ir vanduo joms išmirti, ir nuotaika bendraujant. Vidžiškietė Dalia Urbonienė sakė, kad visą laiką norėjo išmokti pinti, o perskaičiusi laikraštyje skelbimą, puolė registruotis į stovyklą. Pasak jos, anksčiau paimdavo kokią krepšį, pavartydavo ir pyktis apimdavo, nes nesuprasdavo nuo ko pradėti. O dabar jau ir lėkštę, ir krepšelį iš vytelių nupynė, o iš tošies - dėžutę pieštukams sumeistravo. Kitą dieną, nors ir lyjant, sugrįžusi stovyklon pasakojo, kad vyras, pamatęs gaminius, pasakė „Na, krūmams bus viskas!“. Laimutė Kelečiuvienė iš Daugėliško sakė, kad jos darbus net šeimyna išgyrė.

Triūsė stovykloje visi: vaikai traukė iš ežero mirkstančias karnas, karklų vyteles, pušų šaknis, beržo tošį, suaugusiems vos spėjo padavinėti įrankius. Už tai vaikai buvo paskatinti Utenos regiono bendruomenių fondo dovanotais marškinėliais. Jau patyrę pynėjai mokė naujokus. Ignalinietė bedarbė Daiva Sidorenko, beje, kažkada baigusi Kauno profesinę mokyklą ir įgijusi pynėjos specialybę sakė, kad vėl pradėjus pinti atgijo širdis. Ji džiaugėsi galinti pamokyti kitus. Pasak Daivos, kažkada dirbusi profesionalia pynėja, per dieną nupindavo 5 - 6 nedidelius krepšelius. Jos nuomone, gamtoje apstu įvairių medžiagų, iš jų galima gaminti puikius suvenyrus turistams.

Stovyklą aplankė ne tik ignaliniečiai. Čia pinti mokėsi ilsėtis atvykę vilniečiai, panevėžiečiai, kauniečiai ir netgi vokiečiai. Pasak Aukštaitijos nacionalinio parko direktoriaus pavaduotojos Irenos Čeponienės, tai gera iniciatyva, kuri galėtų tapti tradicija turistams įvairinant poilsį.

Ši stovykla, tai bendras LŪS Ignalinos rajono skyriaus ir Žemės ūkio ministerijos projektas, kurio tąsa buvo lapkričio pabaigoje Linkmenų moterų užimtumo centre vykusio konferencija, sukviatusi padiskutuoti apie galimybę kooperuotis realizuojant šią gamtos ir žmogaus rankų sukurtą produkciją.

Žiemą važiuodamas per Aukštaitiją, regis, paupoli į tyros tylumos zoną. Atrodo, kad nei žmogus, nei

transportas nedrįsta sudrumsti baltos tylos. Čia, kaip niekur kitur gausiai iškrintęs sniegas greit suvaro visus į šiltus namus. O jei dar neklaužada pūga...

Viskas taip ir atrodė lapkričio 26-ąją Ignalinos rajone, Linkmenų apylinkėse. Žiemos rimtį trikdė tik gausiai į Linkmenyse veikiančią Šerėnų kavinę „Laiko ratas“ besirenkančios moterys. Manau, kad ne vienas, stebėjęs šį gan keistą reiškinį, pagalvojo, jog artėja pilnatis ir raganėlės puoton buriiasi... Gal ir yra analogijų, bet tik pačia gera to žodžio prasme.

Tądien į Aukštaitijos nacionalinio parko paribio kaimą rinkosi moterys iš aplinkinių vietovių, Ignalinos, Didžiasalio, Kauno ir Švenčionių apylinkių. Ir ne šiaip sau papramogauti, o pakalbėti apie pynimo amatą, kaip užimtumą ir papildomas pajamas skatinantį verslą nepalankiose ūkininkauti rajonuose ir saugomose teritorijose bei apie galimybes kooperuoti savo veiklą. Kaip ir visuomet renginiuose, kur dalyvauja vien moterys, vyravo rami, pagarbi darnos nuotaika. Visi kavinės pakampiai, baras, stalai buvo nukrauti didesniais ir mažesniais pačių susirinkusiųjų pintais darbais. Kiekviena čia apsilankiusioji galėjo pavartyti albumus, kuriuose Linkmenų moterų užimtumo centro vadovė Meilutė Šerėnienė fiksuoja visa, ką jos nuveikė nuo pat pirmųjų veiklos dienų – 2003 m. lapkričio vienuoliktosios. Labai gražiai įvairiapusę centro veiklą pristatė Daiva Kiminienė. Tai ne tik įvairiausi renginukai, bet ir užsiėmimai sporto salėje, ir pynimo kursai to pageidaujančioms. O juk, regis, kaimo moteriai tiek visokiausių darbų ant pečių užkrauta!

Šio susitikimo idėjos „gimdytoja“, buvusi Lietuvos ūkininkų sąjungos Ignalinos skyriaus pirmininkė Indrė Gruodienė, kaip visuomet nestokodama optimizmo, pasidžiaugė apsilankiusiųjų gausa ir paporino, kodėl vyksta tai, kas vyksta. O šio judėjimo pradžia jau net prieš penketą metų, kai jos - vos keletas Ignalinos moterų - pirmą kartą susiruošė vykti į Dzūkijos nacionaliame parke organizuotą pynėjų savaitę. Ši stovykla visas tiesiog atgaivino ir padėjo pačioms sau įrodyti, kad tas grožybės, kurias kiekviena matydavo tik tautodailės parduotuvių vitrinose, geba pasidaryti ir pačios. Matyt, ne paskutinį vaidmenį suvaidino ir dzūkų svetinumas, ir jų gebėjimas ne mokyti, o dalintis tuo, ko tėvai ir seneliai išmokė, ir Ignalinos savivaldybės geranoriškumas transportą kelionei suteikiant. Penktaisiais išvykos metais į Dzūkiją vyko jau trisdešimt žmonių, o grįždami vežėsi savo ūgio didumo pintus darbus...Nuolatinių „savaitės“ dalyvių negąsdino nei gyvenimas palapinėse, nei vandens trūkumas dzūkiškuose smėlynuose... Juose įgyta patirtis leido ir pačioms tokią stovyklą suorganizuoti. Netingėjo norinčiosios pinti kasdien net iš Didžiasalio atvažiuoti!

Nukelta į 14 psl.

Parke atgimsta amatai

Atkelta iš 13 psl.

Šios stovyklos nuotraukų demonstravimas pakvietė diskusijai. Kodėl pasirinktas būtent pynimas? Ar sunku tai daryti? Iš kur gauti žaliavų? Ar šiam darbui atlikti užtenka vieno žmogaus norų? Kokie pynimo būdai?

Šurmuliuodamos moterys aiškino, kad megzti ir virti, improvizuoti šiomis temomis galima ir pasiskaičius pasiūlymų savo virtuvėje, o štai pinti be mokytojo jau daug sudėtingiau. Pradžioj atrodo, kad visi karklai tam tinka... Jau du metus Linkmenų moteris po pynimo subtilybių pasaulį vedžioja mokytoja, atvykstanti iš Utenos - Elytė Juodienė. Džiaugėsi ji savo mokinių atkaklumu ir pažanga. Pačios moterys pamena, kaip sunku buvę pirmuosius dugnus pinti, vienodai vyteles įtempti. Na, bet mokaisi ir pasieki tokį rezultatą, kad nei vyras leidžia iš namų išnešti, nei pačiai norisi kitam atiduoti... Linkmeniškų darbai skiriasi nuo Dzūkijoje išminktų, nes kiekvienas kraštas savas tradicijas ir amato subtilybes turi. Ignaliničių pynimo stovykloje mokytojavusi Daiva Sidorenko – taip pat universalė, profesionalė. Ji ne tik žino kiekvieno regiono pynimo subtilumus, bet pati ir baldus ir miniatiūrinius dalykėlius yra pynusi. Daug kalbos abi mokytojos rado besikeisdamos patirtimi. Kiekviena „mokinė“ džiaugėsi tuo, ką išmoko, o štai Tverėčiuje gyvenanti, Didžiasalyje mokytojaujanti ponija Pajėdienė, rodė savo nupintą indą, kuris, anot autorės, ir ją pačią pragyvėnias ir vyžas, kurias gaila avėti...

Gali kiek tik nori norėti pinti, bet jei nėra žaliavų norai greit pasibaigia. Yra Ignalinos rajone žmonių, kurie galvoja apie perspektyvą. Štai kaimo turizmą besiverčianti Birutė Danilevičienė besidominčioms pynimo verslu jau gali pasiūlyti specialiai pynimui auginamų karklų vytelių. Šalia pynėjos turi atsirasti ne tik tas, kas galėtų užauginti tai iš ko pinama, bet ir tas, kuris padeda nužievinti, padeda formą ant kurios pinama pasidaryti. Svajojančioms apie pintus baldus būtinai į pagalbą reiks vyrus kviestis, nes reikia jiems rėmą padaryti, na ir pinami baldai juk daug „kiečiau“ - gali neužtekti moteriškos jėgos. Juokavo Linkmenų moterys, kad pirmos susibūrusios draugėn galės į mokymus ir besiburiančius bendruomenėn savo vyrus susikviesti.

Kauno moters užimtumo centro darbuotoja Jūratė Puidienė pristatė savo koleges ir centro veiklą. Ji jau ne pirmą kartą Ignalinoje - jau dalyvavo susitikimuose su Ignalinos „Aušrinės“ moterimis.

Kaunietes sužavėjo linkmeniškų ir kitų moterų sugebėjimas malonumą sieti su gal būsimo pragyvenimo šaltiniu. Ponia Jūratę atlydėjo gausus būrys Zapyškio moterų, kurios taip pat išreiškė norą išmolti šio amato, savo būryje turi gabią floristę. Dalis jų dabar namų šeimininkės, į Kauną važinėti mokytiis toloka, nors jau ir jogą, ir kompiuterius, ir aerobiką išbandė. Ir Lietuvos centro ir pakraščio moterys turi tą pačią bėdą: labai jau „banguota“ jų veikla: tai suburia gausų būrį, tai visiškas štilis... Abi pusės sutarė bendradarbiauti: linkmeniškės, jei kas transportu padės, obelims žydint ruošiasi po poetišką panemunę pasidairyti, o zapyškietės ruošiasi atvykti į Aukštaitijos nacionalinį parką kartu pinant pastovyklauti.

Susitikime viešėjusios švenčioniškės pasakojo apie jų rajone vykdytus projektus - ką tai davė, ko išmokė, kiek tai reikalinga. Nors jos ir nepristatė savo pynimo darbų, bet tikrai sužibėjo kitomis Dievo dovanomis. Štai Šlajienė Lionė iš Kaltanėnų pasakojo, kaip pradėjo daryti raganaites ir Labanoro girinukus (ignaliničiai jos darbus gali pamatyti etnokultūros centro „Kuparėlis“ parduotuvėje), kaip jie „paremia“ jos šiandien gan sunkų našlės gyvenimą. Jauna audėja iš Švenčionių kuklinosi ir apie stebuklingus savo audinių raštus nepasakojo, bet sakė, kad sunkiausia pasiruošti austi, nytiis suverti, na o jei kas norės - tegul atvyksta į Švenčionių „Nalšios“ muziejų - būtinai išmokys. Koks moterų susibūrimas be dainos? Nuo senų senovės jos dainavo ir liūdėdamos ir besidžiaugdamos. Na, o klausydamas „Nalšios“ muziejaus direktorės dainavimo visą savo gyvenimą vienu ypu permąstyt gali...

Žino moterys ir tai, kad tik giriamas, tik laiku pastebėtas žmogus tampa dosnus ir mielai dalijasi savo džiaugsmu ir patirtimi, tad visos, mokusios ir besimokusios pinti, tadien buvo apdovanotos raštais ir atminimo dovanomis.

Dabar jau dažnai tenka stebėti vykdytų projektų pristatymus. Iš dalyvių aktyvumo, temperamentingo išpūdžių išsakymo buvo galima spręsti, kad šis projektas tikrai pasisekė ir gyvybingas. Tad manau, kad jį parėmusi LR ŽŪ ministerija, Kaimo plėtros centras, Jungtinių tautų vystymo programa, Atviros Lietuvos fondas, Lietuvos ūkininkų sąjunga ir jos Ignalinos skyrius, Linkmenų ir Kauno moterų užimtumo centrai ir kavinės „Laiko ratas“ savininkai tikrai gali didžiulotis, kad parėmė vertingą, reikalingą iniciatyvą, kuri, labai noriu tikėti, turės ne ką mažiau gyvybingą tęstinumą.

*Indrė Gruodienė,
Dalia Savickaitė*

VERTA ŽINOTI

Paprastasis ažuolas - lapuotis medis, užaugantis iki 40 m aukščio ir 1,5-2,0 m skersmens, sulaukiantis 400-500 ir daugiau metų. Gilioje senovėje mūsų protėvių ypač gerbtas, šventu laikytas. Pagonybės laikais lietuviai turėjo šventus miškelius - alkus, kuriuose įrengdavo akmeninius aukurus. Alkavietes dažniausiai pasirinkdavo ažuolynuose, nes tikėta, kad būtent tuose miškuose atnašaujamos aukos pasiekia dievus.

Lietuvoje XVI a. ažuolynai užėmė 15–20% miškų plotą, 1937 m. - 1,3%, o 1945 m. - tik 0,8%. 1972 m. jų jau buvo 1,6%, o šiuo metu - 2,4% (49 tūkst. ha). Žemdirbystė ažuolynus smarkiai apnaikino. Išretintuose ar visai iškirstuose ažuolynuose susiformuoja pakaitiniai miškai (liepynai, uosynai, skroblynai, guobynai). Savaime ažuolynai atauga sunkiai.

Ažuolas savaime paplitęs visoje Europoje iki pietinės Suomijos, Azijoje, Pietų Afrikoje. Lietuvoje jis dažniausias Vidurio žemumoje, retesnis - pietrytinėje ir rytinėje šalies dalyje. Tai reiklus medis, mėgstantis derlingas ir drėgnas dirvas. Nepakenčia pavėsavimo iš viršaus, o šoninė ūksmė jam patinka. Auga mišriuose miškuose su egle, liepa, guoba ir kt. Miške augančių ažuolų kamienas tiesus, aukštas, laja reta, o laukymėse - nelygus, išsišakojęs, žemas, šakos storos. Atviroje vietoje ažuolas pradeda derėti sulaukęs 25 metų, miške - 50 - 60 metų.

Paprastasis ažuolas žydi gegužės - birželio mėnesiais. Iš žiedų bitės renka nektarą ir žiedadulkes. Vaisius: 2-4 cm ilgio pailga gilė. Jos subręsta ir krinta rugsėjo - spalio mėn. Gilėje paprastai būna viena sėkla. 1000 gilių sveria 3-4 kg. Maistingumu gilės prilygsta grūdams, tačiau nevalgomos, nes turi karčiųjų alkaloidinių medžiagų. Jose yra 40-60% krakmolo, 7% cukrų, 5% riebalų 4-6,5% baltymų, 5-8% rauginių medžiagų. Jos gali būti vartojamos kaip kavos surrogatas. Vokietijoje iš jų daroma net kakava.

Gilėmis galima šerti kiaules, avis, lesinti naminius paukščius. Jas mėgsta ir laukiniai gyvūnai - šernai, kiškiai, pelės. Voverės ir kėkštai, ruošdami atsargas žiemai, giles plačiai pasėja, deja, jauni ažuoliukai smarkiai kenčia nuo kiškių ir elnių.

Ažuolo mediena yra kieta, tvirta, patvari, gražios tekstūros, labai vertinama. Ji naudojama statyboje, laivams, vagonams, vyno ir konjako statinėms gaminti. Baldams ypač tinka ilgai vandenyje gulėjusi tamsiai ruda ar juoda ažuolo mediena. Mėgstamas ažuolinis parketas, apdailai skirta fanera. Menininkai iš ažuolo drožia stogastulpius, kryžius, žirgelius (lėkius). Ažuolo žievės ir medienos rauginės medžiagos vartojamos odoms išdirbti.

Vertinamas ažuolas ir medicinoje. Jaunų ažuolų liemens ir šakų žievės nuoviru, kaip kraujavimą stabdančia priemone, skalaujamos dantenos, gydoma nuo gerklės ir burnos gleivinės uždegimo, užkimimo. Ažuolo žievės dedama ne tik į įvairius vaistažolių mišinius, bet ir į vaistus. Žievėje yra rauginių medžiagų, galinės ir elaginės rūgščių, pentozanų, pektinų, flavoninių junginių, cukraus, flobaferų, mineralinių medžiagų, vitaminų B, C, H, PP, pantoteninės rūgšties. Vaistinei žaliavai žievė lupama pavasarį. Tinkamiausia ji 2-3 metų šakų arba ažuoliukų. Ažuolo lapuose yra kvercitrono, pentozanų, raugų, fitoncidų ir kt. Lapai tinka agurkams raugti. Nuo lapuose esančio tanino agurkai būna kietesni.

Liaudies medicinoje ažuolu gydoma plaučių ir kaulų tuberkuliozė, paskrudintų gilių kava laikoma geru vaistu nuo skrofuliozės. Žievės nuoviras geriamas nuo įvairių virškinimo trakto ligų, juo plaunamos prakaituojančios kojos. Pasi-vaikščiojimas ažuolyne normalizuoja padidėjusį kraujo spaudimą.

Myli ažuolą ir pirties mėgėjai. Ažuolinė vanta tvirtesnė už kitas, ypač jei surišta iš šakelių to ažuolo, kuris ir žiemą nemeta lapų. Ji ne taip gerai sugeria prakaitą, kaip beržinė, tačiau puikiai tinka garui link besivanojančiųjų paduoti.

Idomų dalykų apie ažuolą gali papasakoti ezoterikai. Juk ne veltui ši didingo grožio medį garbino jau senovės graikai ir romėnai dėl kietos, patvarios medienos laikydami jį jėgos, vyriškumo ir ištvermės simboliu. Antikoje ir viduramžiais manyta, kad ažuolo mediena nepūva, todėl jis tapo nemirtingumo simboliu. Ažuolynai būdavo kultų centrais. Iš ažuolo lapų pinami vainikai, kaip šlovės ir pagarbos ženklas.

Būti po šiuo medžiu patariama žmonėms, sprendžiantiems sunkią problemą, kai į galvą ateina tik viena už kitą blogesnė išeitis. Galiūnas ažuolas apdovanoja kovingumu ir pašnabžda teisingą sprendimą. Sugrįžta jėgos, pasitikėjimas ir ramybė. Jei nepajunti palengvėjimo - keliauk šalin, nes stiprūs tik stiprius draugais pripažįsta.

Štai koks nuostabus medis - ažuolas. Su pagarba ir dėkingumu pasinaudokime jo pagalba. Pasivaikščiokime ažuolyne pavasarį - pasirinkime žievės vaistams, rudenį - gilių kavai, o jei pavyks - ir krepšį baravykų ar raudonviršių. Padėkime ažuolui - pasodinkim bent vieną medelį ažuolyne, o jeigu turime galimybę - tai ir prie namų. Ilgai auga ažuolas. Jis tikriausiai nespės duoti patarimo mums, bet tikrai padės vaikams, anūkams ar proanūkiams. Gyvenimas amžinas.

Daiva Kiminienė

TURIZMO CENTRAS "PALŪŠĖ"
4759 PALŪŠĖ, IGNALINOS RAJ.
TELEFONAI: +370-386-52891
+370-386-47430 (VISĄ PARĄ)
+370-615-21401 (VISĄ PARĄ)
FAKSAS: +370-386-52891
EL. PAŠTAS: turizmas.anp@is.lt
www.paluse.lt

Turizmo centre puikiai gali praleisti laiką tiek mažesnes, tiek didesnes pajamas turinčios šeimos ir pavieniai asmenys. Sporto pasaulio žmones kviečiame ruošti krepšinio, buriavimo, irklavimo, žvejybos, slidinėjimo, orientacinio bei kitų rūšių sportines stovyklas, varžybas. Moksleivių, studentų stovyklų, įvairių pasitarimų ir konferencijų dalyvių kviečiame kompaktiškoje teritorijoje tobulintis, maitintis, aktyviai poilsiauti, nakvoti.

NAKVYNĖS KAINOS (1 kambarys 1 parai):

Administracinis pastatas

(1-, 2-, 3- ir 4-viečiai kambariai)

1-vietis kambarys – 27 Lt
2-vietis kambarys – 37 Lt
3-vietis kambarys – 47 Lt
4-vietis kambarys – 52 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai aukšte.
Yra sąlygos maisto gaminimui.
Kambariai žiemą šildomi.

Žaliosios g-vės vasaros tipo nameliai

(2-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 30 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai
atskiroje patalpoje.

Miškininkų g-vės vasaros tipo nameliai

(4-viečiai kambariai)

4-vietis kambarys – 62 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai
atskiroje patalpoje.

Nakvynė su sava balta patalyne – 10 Lt 1 žmogui 1 parai. Vaikai iki 3 metų apgyvendinami nemokamai.

Dviejų kambarių vasaros tipo namelis – 70 Lt 1 parai.

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Kambariai žiemą nešildomi.

Trijų kambarių numeris su daliniais patogumais pirties namelyje – 140 Lt 1 parai.

Pirties namelio nuoma (gyvenamieji kambariai, salė, pirtis) – 450 Lt 1 parai.

Už vietą palapinei statyti Turizmo centro teritorijoje (WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Yra sąlygos maisto gaminimui) – iki 3 parų 10 Lt, nuo 4-9 parų – 7 Lt, nuo 10 paros – 4 Lt.

Kambariai su patogumais

	1 para	nuo 4 paros	nuo 7 paros
Dvivietais kambariais su patogumais ir virtuve	80 Lt	70 Lt	55 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas, vonia, šaldytuvas. Žiemą numeris šildomas.			
Dvivietais kambariais	60 Lt	50 Lt	40 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas, vonia, šaldytuvas. Žiemą kambariai šildomi.			

Parko g-vės vasaros tipo nameliai

(2-, 3-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 37 Lt
3-vietis kambarys – 44 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo,
dušai atskiroje patalpoje.

Kemp-kvadro g-vės vasaros tipo nameliai

(2-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 34 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo,
dušai atskiroje patalpoje.

Draugystės g-vės vasaros tipo nameliai

(2-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 28 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo,
dušai atskiroje patalpoje.

Ekskursijos, vandens žygiai valtimis, žygiai pėsčiomis po Aukštaitijos nacionalinio parko

Lankytinos vietos: Palūšė – informacijos centras. Palūšės bažnyčia su varpine – architektūros ansamblis. Akmens amžiaus gyvenvietė. Paminklas kompozitoriui M. Petrauskui – pirmosios lietuviškos operos "Birutė" autoriui. Botanikos takas. Meironys, Vaišniūnai, Šakališkė – gatviniai kaimai. Tautodailininkų medinių skulptūrų ansamblis prie Lūšių ežero. Šumainai, Vaišnioriškės, Kretuonys, Salos II, Varniškės II – etnografiniai kaimai. Medžiai – gamtos paminklai. Vandens malūnai – technikos paminklai. Ginučių piliakalnis – Linkmenų pilies vieta. Ladakalnis, Lygumų kalnas – vienos vaizdingiausių nacionalinio parko vietų. Senovinės bitininkystės muziejus. Tauragnas – giliausias Lietuvos ežeras. Žeimenis – ilgiausias nacionalinio parko ežeras. Šarkavos, Ginučių, Palūšės, Vyžių, Minčios pilkapiai. Rėškutėnų muziejus ir apylinkės, paukščių stebėjimo bokštelis.

Ekskursijų vadovas – 1 val. – 25 Lt, **užsienio kalba (anglų, vokiečių, rusų)** – 1 val. – 35 Lt.

Ekskursija Ginučių vandens malūne:

suaugusiems – 20 Lt,
moksleiviams – 15 Lt.

Bilietas į senovinės bitininkystės muziejų:

suaugusiems – 3 Lt,
moksleiviams – 1 Lt.

EKOLOGINIO ŠVIETIMO CENTRO TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KAINOS

(Kreiptis į Aukštaitijos nacionalinio parko direkciją telefonais:
+370-386-47478, 47402)

1 para nuo 4 paros nuo 7 paros

Dvivietais kambariais su patogumais ir virtuve

80 Lt 70 Lt 55 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas. Žiemą kambariai šildomi.

Dvieja kambaria numeris su patogumais ir virtuve

160 Lt 140 Lt 120 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas. Žiemą kambariai šildomi.

Konferencija salos nuoma

1 valandai 1 dienei
50 Lt 200 Lt

SPORTINIO IR TURISTINIO INVENTORIAUS NUOMA

Turizmo centras "Palūšė"

	1 val.	1 parai
Dviejų vietų palapinė "Kupol"	-	10 Lt
Palapinė "Žeimena"	-	8 Lt
Miegmaišis "Žeimena"	-	4 Lt
Miegmaišis "Žeimena"	-	6 Lt
Šašlykinė	5 Lt	10 Lt
Hamakas	-	5 Lt
Kirvis	1 Lt	5 Lt
Kamuolys	1 Lt	6 Lt
Teniso raketės	2 Lt	-
Slidės su lazdomis ir batais	3 Lt	10 Lt

NAKVYNĖS KAINOS GINUČIŲ VANDENS MALŪNE

1 para nuo 2 paros nuo 4 paros

Dvivietais kambariais

50 Lt 40 Lt 30 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas bendro naudojimo. Žiemą kambariai nešildomi.

Trivietais kambariais

70 Lt 60 Lt 50 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas bendro naudojimo. Žiemą kambariai nešildomi.

Vasaros sezono metu veikia Ginučių malūno užkandinė.

Naujiena!

Turizmo centras "Palūšė" svečius kviečia naudotis nauja paslauga – ekskursija po Aukštaitijos nacionalinį parką (Ladakalnis, Ginučių piliakalnis, Ginučių vandens malūnas, senovinės bitininkystės muziejus), bei poilsį gamtoje, ragaujant mūsų krašto patiekalus skambant gyvai muzikai.

Išvykos trukmė 5-7 val. (ekskursija, kava, arbata Ginučių vandens malūne, kulinarinio paveldo patiekalų ragavimas gamtoje).

Maršruto kaina 30 žmonių grupei – 1320 Lt.

Redakcijos adresas: Palūšė LT-4759, Ignalinos rajonas,
Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.
Redaktorė Dalia SAVICKAITĖ.
Nuotraukos J. Klimo, A. Panavo, B. Šablevičiaus.
Maketavo UAB "Ignalinos spaustuė".

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko
direkcija

Spausdino UAB "Ignalinos spaustuė".
Užsak. nr. 396
Tiražas 1000 egz.
Kaina sutartinė.